

ZDENĚK DRAGOUN

Praha

ROMÁNSKÉ KVÁDRÍKOVÉ DOMY V PRAZE

KATALOG PRAŽSKÝCH ROMÁNSKÝCH DOMŮ

V letech 1996–1998 proběhlo zpracování katalogu pražských románských domů jako projekt financovaný Grantovou agenturou České republiky. Na této práci se podíleli Z. Dragoun (Pražský ústav památkové péče), J. Škabrada (České vysoké učení technické – katedra architektury) a M. Tryml (PÚPP), historii zkoumaných objektů zpracovala S. Pavlicová (Archiv hlavního města Prahy). Cílem práce byla zásadní revize stavu poznání pražských románských domů. Byla provedena rozsáhlá kresebná a fotografická dokumentace dostupných románských objektů. Po shromáždění veškeré dokumentace byly vyhotoveny definitivní detailní popisy jednotlivých románských domů jako jednotlivých položek katalogu. Součástí každé katalogové položky je i historie objektu do husitských válek a kompletní soupis dosavadní literatury o něm.

Celkově byly prověřeny 82 pražské domy, o kterých bylo v dosavadní literatuře referováno jako o románských. Již nyní lze konstatovat, že provedená práce znamená prakticky pro každý zkoumaný objekt podstatné rozšíření nebo zkvalitnění dosavadních vědomostí. Výsledkem naší práce je podrobný popis a dokumentace 54 objektů, které lze označit za spolehlivě románské, i když u 5 z nich to můžeme doložit jen dosavadní literaturou, protože v dnešním stavu se jedná o stavby kompletně omítnuté a pro bližší revizi stavu nezpůsobilé. Další 4 spolehlivě románské domy nebyly zpracovány pro dlouhodobou nepřístupnost. Doplnění katalogu o tyto 4 stavby předpokládáme v nejbližším možném termínu. Celkový ověřený počet pražských románských domů můžeme stanovit na 58.

Po provedené revizi zůstává 7 objektů nejistých. Sem patří především domy, jejichž torzální románské prvky nebylo možno ověřit nebo zjevně románské objekty, u nichž ale není zřejmé, zda nepatří k jiné kategorii než románská obytná stavba.

Relativně značný počet domů (17) bylo z katalogu vyloučeno jako stavby, které nesplňují vstupní kritéria pro zařazení. Mezi nimi převládají domy, které zřejmě vznikly v mladším období než se v literatuře předpokládalo nebo románské objekty, které patří k jinému typu staveb (např. části románských ohradních zdí větších areálů, pokládané dříve za samostatné obytné domy).

Výsledkem práce je tradičním způsobem zpracovaný katalog, v němž má každý revidovaný dům vlastní složku s podrobným popisem, plánovou dokumentací (půdorysy, řezy), kresebnou dokumentací (pohledy na všechny kvádríkové stěny objektu) a fotografickou dokumentací. Kompletní katalog je v současné době uložen na dvou pracovištích nositele projektu – v archeologickém oddělení Pražského ústavu památkové péče, jež vede řešitel projektu Z. Dragoun a kde rovněž pracuje jeden ze spoluřešitelů M. Tryml (Řetězová 3, Praha 1) a v oddělení dokumentace (PÚPP Národní třída 37, Praha 1). Na těchto místech je možné katalog nebo jeho jednotlivé položky prezenčně studovat.

Další etapou práce na problematice pražských románských domů je zpracování katalogu do publikační podoby. I tato druhá etapa práce je předmětem projektu Grantové agentury České republiky na roky 2000 a 2001. Ta představuje především nutnost výběru dostatečně instruktivní a reprezentativní

dokumentace, když vlastní popis a hodnocení jednotlivých domů v katalogu pokládáme za vyhovující. U omezeného počtu exemplářů předpokládané publikace počítáme s prezentací kompletní dokumen-

tace formou kompaktního disku. Součástí publikace bude i partie shrnující a hodnotící sledovanou problematiku s přihlédnutím k základním evropským analogiím.

VYMEZENÍ PŘEDMĚTU ZÁJMU

Již na počátku prací bylo nutné jednoznačně vymezit předmět práce. Po delší diskusi jsme dospěli k rozhodnutí, že předmětem našeho zájmu budou kvádrkové obytné stavby pražské sídelní aglomerace s prozatímním vynecháním areálů Pražského hradu a Vyšehradu a s vynecháním staveb v areálech církevních komunit. Rozvedeme-li tuto formulaci, pak lze říci, že se věnujeme obytným kamenným domům, respektive jejich zjištěným částem, stavěným románskou stavební technikou z opukového kvádrkového zdiva v pražském podhradí. Kromě výše uvedených vynechaných lokalit, které považujeme za zcela svébytné a samostatné, nezařazujeme do první etapy práce klauzury církevních řádů, obytné části kapitul a biskupského dvorce. Nevynecháváme naopak obytné stavby předpokládaných podhradních dvorců včetně dvorců církevního původu, protože je

považujeme za stavby srovnatelné se světskými tím, že sloužily více k pobytu představitelů zejména řádových komunit v blízkosti knížecího dvora než k vlastní činnosti církevních institucí. Druhým důvodem je prostý fakt, že takovéto stavby od těch plně profánních nedovedeme odlišit.

Položením důrazu na kvádrkový charakter zdiva si pomáháme zejména u staveb mladšího horizontu raného středověku, v němž dochází k výraznému mísení slohových znaků. Vzpomínku na dlouhou dobu používaný termín „slohu přechodního“ považujeme v této souvislosti za dostatečně výmluvnou. Nevylučujeme tedy, že při tomto přístupu mohou v našem katalogu chybět některé domy, které jsou starší než stavby do něho zařazené, ale stavební postup, vázaný na pražské zdroje charakteristického stavebního materiálu, považujeme za významný a prioritní.

NÁSTIN HISTORIE POZNÁVÁNÍ ROMÁNSKÝCH DOMŮ V PRAZE

Pražské románské domy jsou již dlouhou dobu považovány za závažný a výjimečný fenomén vývoje historického jádra Prahy a jeho architektury. Shodou okolností právě v závěrečném roce zpracování katalogu r. 1998 uběhlo 100 let od nálezů prvního z nich, kterým byl v rámci asanace demolovaný dům čp. 628/I v Týnské ulici na Starém Městě pražském (FIALA 1931). I následující objevy souvisejí s pražskou asanací a i tehdy objevené domy jí (alespoň z větší části) padly za oběť. Máme na mysli především dům čp. 102/I na Mariánském náměstí (DRAGOUN, HAVRDA 1997, s. 136-142) a dům čp. 16/I na rohu Kaprovy a Platnéřské ulice. O druhý z nich již byl sveden památkářský zápas (CHYTIL 1912), který skončil alespoň uchováním jeho spodního podlaží a části podlaží druhého. Ztráty byly ovšem podstatně horší – v obou jmenovaných případech se jednalo o domy, které měly před zbouráním dochována tři románská podlaží. Přestože v následujících obdobích byla těmto objektům věnována větší péče, podobně dochované stavby se již objevit nepodařilo. A nesmíme zapomenout ani na to, že v rámci pražské asanace bylo

s vysokou pravděpodobností demolováno více románských staveb, aniž byly rozeznány. Vývoj situace bývalého Josefova jako čtvrti asanací sice nejvíce postiženého, ale na druhé straně s enormním nárůstem terénu, dovoluje alespoň předpokládat dochování historické zástavby pod podlahami dnešních suterénů, jak bylo prokázáno objevem reliktní dvou románských domů pod čp. 24/I v ulici U radnice (DRAGOUN 1998, s. 45).

První etapa soustředěného poznávání pražských románských domů zůstane navždy spojena se jménem Rudolfa Hlubinky. Právě on rozeznal v meziválečném období celou řadu těchto objektů, které do literatury uvedl až po válce (HLUBINKA 1947). Bez nadsázky lze dnes říci, že jeho věcně pojatý katalog patří dodnes k nejfundovanějším pracím o těchto domech. Vysokou dokumentační hodnotu mají i jeho půdorysy a kvalitní fotografie.

Ve stejném roce vyšla i obsáhlá práce s podrobnějšími popisy domů a prvním pokusem o jejich zařazení do širších souvislostí (ČAREK 1947). Jejím přínosem byla zjištění některých dalších částí Hlubinkou

poznaných domů i objevení zcela nových staveb. Vypovídací schopnost půdorysů, soustředěných na interpretaci románského stavu, je oproti Hlubinkovým plánům poněkud omezena.

Další významnou etapou, která dále rozhojnila počet poznaných románských domů, byla v 50. a 60. letech tzv. pasportizace historického jádra Prahy, prováděná oddělením stavebně historických průzkumů tehdejšího Státního ústavu pro rekonstrukci památkových měst a objektů. Přední autoři početného kolektivu pracovníků dodatečně většinu těchto poznatků sumarizovali (LÍBAL, MUK 1996, s. 17-63). Provedení základního stavebně historického průzkumu domů pražského historického jádra bylo akcí, která podle našeho přesvědčení nemá

v Evropě obdoby. Poskytla kromě jiného i příležitost k systematickému zkoumání pražské historické zástavby a tedy i zjištění dalších románských obytných staveb. V určitém (zcela pochopitelném) opojení z výsledků práce byly podle našeho názoru některé objekty za románské prohlášeny neoprávněně.

V poslední době dochází ojediněle k odkrytí pozůstatků románských domů prakticky pouze záchrannými archeologickými výzkumy především na Starém Městě pražském (např. DRAGOUN, LOCHMANN 1991; DRAGOUN, HAVRDA 1997; STAREC 1996; DRAGOUN 1998). Všichni doufáme, že tato etapa ještě potrvá a přinese další doplnění fondu románských obytných staveb v Praze.

SUMARIZACE PŘEDBĚŽNÝCH ZÁVĚRŮ

Souhrnné zhodnocení výsledků nebylo hlavním cílem této etapy naší práce, nicméně nelze je přejít mlčením. Jsme přesvědčení, že již v této fázi se můžeme pokusit o určité shrnutí, které podle našeho názoru potvrzuje některé už vyslovené závěry a formuluje některé nové.

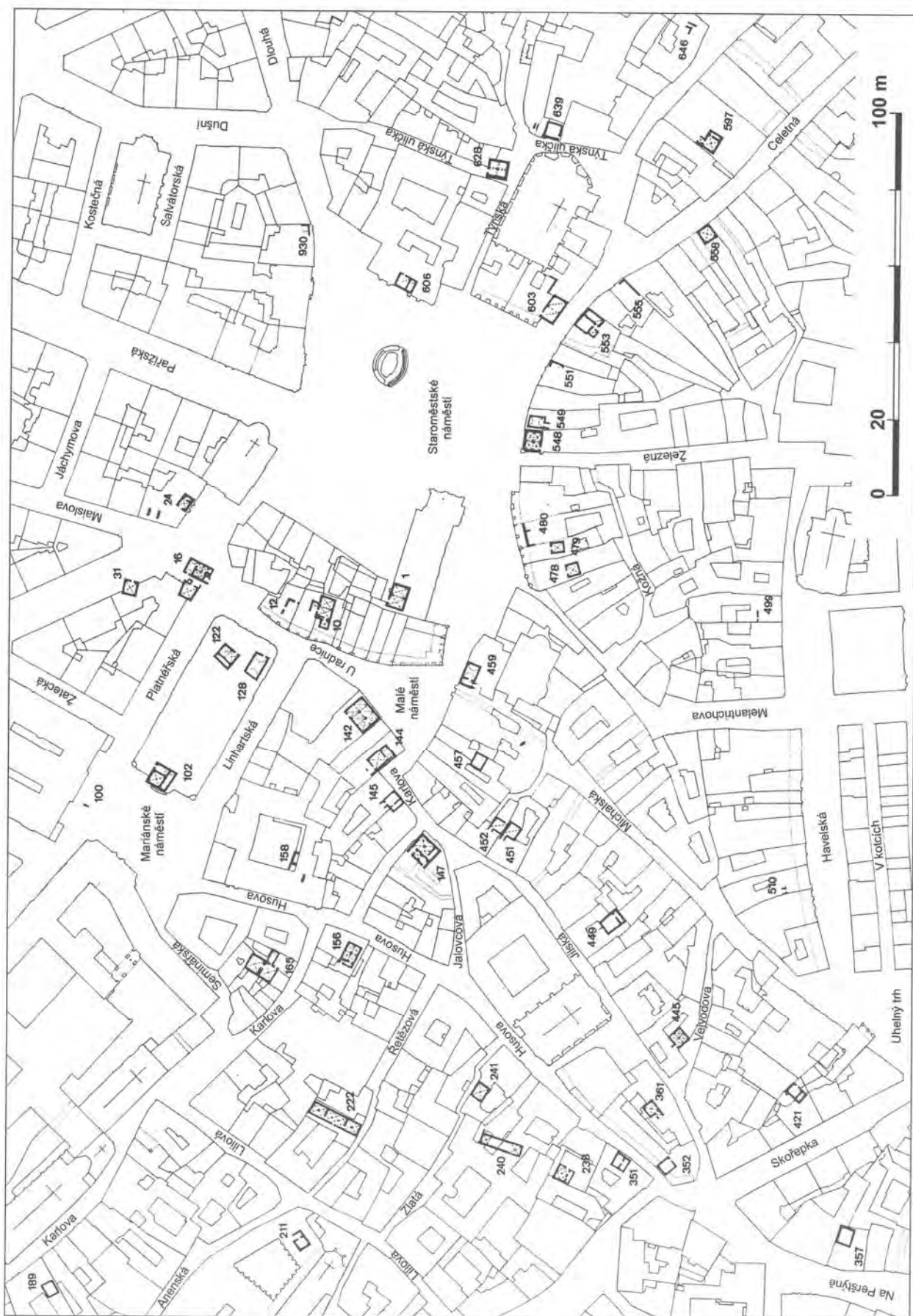
Za závažný fakt považujeme zcela spolehlivě doložený výskyt kamenných románských domů výlučně na území Starého Města (obr. 1). Dva objekty novoměstské byly z katalogu vyloučeny a u čtyř staveb malostranských byly vysloveny závažné pochybnosti (u čp. 368/III se předpokládá o románském původu opírá pouze o dochování několika románských kvádríků a jednoho nedochovaného architektonického detailu, které mohou pocházet i odjinud nebo ze stavby jiného charakteru; u čp. 382/III pochází kvádríkové zdivo spíše z ohradní zdi podhradního dvorce, k němuž by mohlo patřit i zdivo v domě čp. 376/III; v případě čp. 529/III se může jednat o zbytek areálu chotěšovských premonstrátek). Toto konstatování by zřejmě mohlo mít důsledky pro úvahy o vývoji a charakteru podhradního osídlení raně středověké aglomerace na jejím pravém (DRAGOUN 1997, s. 158) i levém břehu (DRAGOUN 1999, s. 37).

Výrazným specifickým pražských domů oproti zahraničním příkladům je stav jejich zachování. V Praze se až na drobné výjimky dochovaly pouze prostory dnes suterénní, které tvořily jen dílčí část celku, protože stavby byly běžně dvoupodlažní a doloženy máme i objekty trojpodlažní. Důvodem je podle našeho názoru používání relativně křehké opuky, která výrazně utrpěla zejména různými požáry, které hluboce narušují soudržnost materiálu. Množství doložených požárů je přitom v Praze enormní, neboť jsme prak-

ticky nezaznamenali torzo nadzemního zdiva, které by jimi nebylo postiženo. V řadě případů je možné doložit i na torzovitě dochovaném materiálu značnou dynamiku stavebního vývoje domů v románském období, když zjišťujeme více románských fází.

Jednoznačně bylo potvrzeno převážné a značně rozdílné zahloubení spodního podlaží románských domů (obr. 2). Ojediněle byly konstatovány i stavby v úrovni terénu, ty jsou však spíše výjimečné a i tak se jedná jen o doplnění složitější dispozice v mladší stavební fázi (např. čp. 16/I, 553/I). Za ojedinělá považujeme i plochostropá řešení spodního podlaží staveb. Doložená existence kleneb je zde v naprosté převaze a klenby mohly existovat i tam, kde pro ně zatím (nejčastěji opět pro torzovitost dochování) nemáme doklady. Podle analogie v čp. 16/I a 222/I lze konstatovat, že zaklenuto bylo i nejvyšší patro a plochostropá řešení považujeme spíše za výjimečná. Ve dvou případech (čp. 165/I a 222/I) se dochovaly zbytky střešních štítů budovy, charakteristické nápadně tupým úhlem svých boků (obr. 3) a kontrastující tak silně s velmi strmými štíty pražských obytných domů gotické stavební periody.

Závěry dovoluje i poznání komunikačního schématu domů. Vstupy do spodního podlaží, zřejmě běžně zabezpečené zděnými šíjemi, byly situovány výhradně ze zadní či boční části parcely, jen s jedinou výjimkou domu čp. 10-11/I, kde byl zjištěn vstup z prostoru ulice nebo veřejného prostranství (DRAGOUN, ŠKABRA, TRYML 1998a; 1999, s. 41). V případě vstupu do 2. podlaží předpokládáme podobné řešení. Přímé interiérové spojení mezi 1. a 2. podlažím je spíše výjimečné a bylo realizováno formou schodiště v síle zdi

Obr. 1. Celková situace známých románských domů v centru Starého Města pražského s uvedením jejich popisných čísel. Kresba S. Matoušová

Obr. 2. Původně vnější líc západní stěny hlavní prostory domu čp. 147/I v Jilské ulici. V její horní části pod klenbou druhé románské fáze je markantní rozhraní nadzemního a základového zdiva, odhaleného přístavbou v druhé fázi. V dolní lomové části je z opracovaných kvádrů vyzděna jen partie kolem odkládací niky. Pohled od severozápadu. Foto F. Malý

Obr. 3. Vnitřní líc severního štítu paláce čp. 222/I v Řetězové ulici. Pohled od jihu. Foto F. Malý

(např. čp. 165/1 – obr. 4, 144/I, 147/I). V ostatních případech předpokládáme existenci dřevěných schodišť na vnějším líci stavby, opět v jeho nádvorních partiích (doložené jsou o objektu čp. 222/I a 16/I). Komunikace mezi případnými vyššími patry podle analogií z čp. 16/I byla zřejmě řešena opět schodištěm v síle zdi.

Dochované portály jsou téměř výlučně dvojího typu. Prvé se vyznačují charakteristickými půlkruhovitými záklenky, druhé monolitickými vodorovnými

Obr. 4 a, b. Schodiště v síle zdi mezi 1. a 2. podlažím románského domu čp. 165/I v Karlově ulici. Pohled zvenčí a zevnitř. Foto F. Malý

opukovými překlady. Umístění portálu vždy určuje lícovou stranu vstupního otvoru, rubovou tvoří většinou prostá portálová nika. Relativně běžné jsou případy, kdy půlkruhový portál vstupu uzavírá nika s monolitickým překladem. Kromě kamenných překladů je doloženo i použití dřevěných trámů, ať již přímým

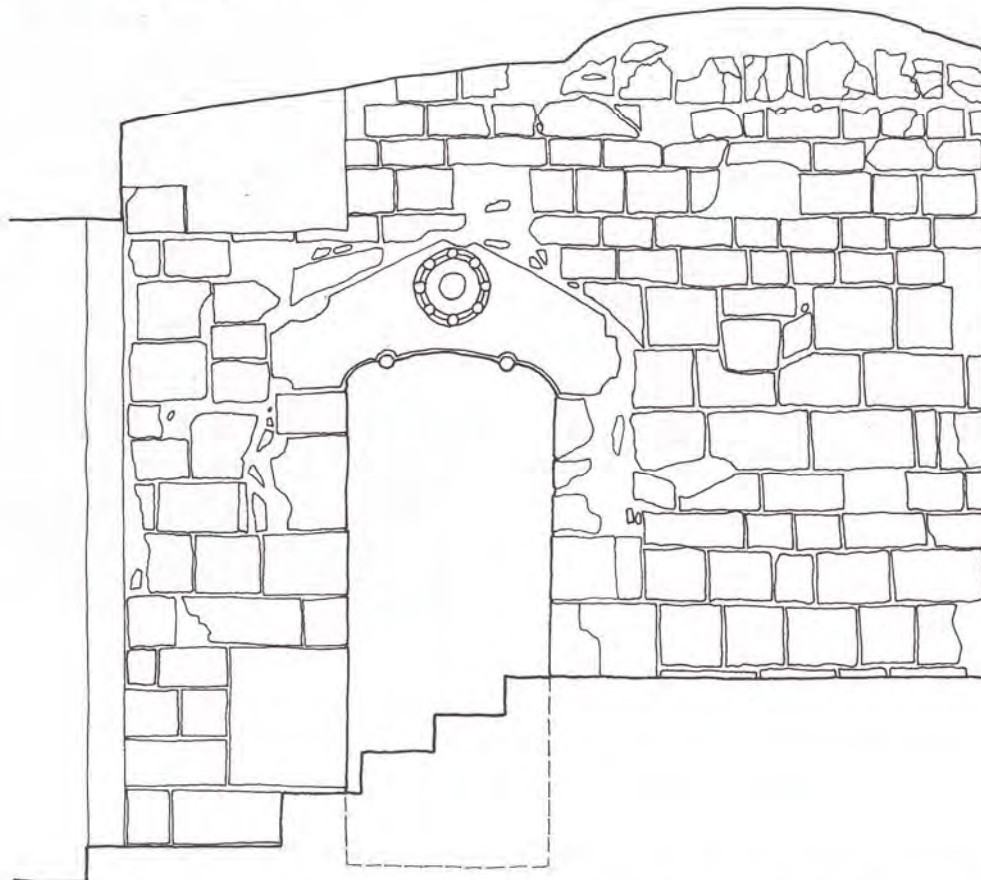

Obr. 5. Severozápadní roh hlavní místnosti domu čp. 147/I v Jilské ulici. Vlevo vnitřní převýšená vstupní nika, dosahující až ke klenbě, vpravo dole charakteristická odkládací nika. Uprostřed nahoře vnitřní špaleta okna, umístěná ve vrcholu klenbovního čela tak, aby na vnější straně ústila nad tehdejší úroveň terénu. Pohled od jihovýchodu.

Foto F. Malý

dochováním (čp. 459/I a 549/I) nebo dutin po nich (čp. 445/I a 597/I). U hlavního vstupu do spodního podlaží zaznamenáváme mnohdy na vnitřní straně značně převýšenou niku s půlkruhovým záklenkem (obr. 5). Výrazná většina portálů je tvořena nezdobenými opukovými kvádry, kvalitněji opracovanými než stavební prvky samotných zdí. Vzácnou výjimkou je portál horního podlaží v paláci čp. 222/I, formovaný do tvaru výrazně stlačeného trojhlavíku s válečkovými útvary v místech zlomů a doplněný v nadpraží kruhovým okénkem s bobulemi (obr. 6). Portál je interpretován jako příčný řez stavebním objektem (ŠKABRADA 1985, s. 477). Výzdobné prvky byly zjištěny dále jen ve dvou dalších případech – palmeta na římse jednoho boku portálu domu čp. 597/I a stopy po odsekaných bobulích na okosení portálu v čp. 165/I. Zajištění uzavřených dveří bylo běžně prováděno pomocí dřevěné hranolové závory, pro kterou byl v jednom z boků vstupní niky většinou vyzděn hluboký otvor, ve kterém se celá závora bez problémů ukryla.

Chronologicky nepříliš citlivé jsou i občas dochované sloupy nesoucí klenbu. Většinou mají prosté kubické hlavice a patky vybavené nárožními drápky, někdy poněkud komplikovanějších tvarů (obr. 7).

Obr. 6. Portál jižní místnosti 2. podlaží paláce čp. 222/I v Řetězové ulici. Portál byl původně přístupný po dřevěném schodišti, přiloženém k západnímu průčelí stavby. Pohled od západu. Kresba S. Matoušová

Ani datování archeologické, v němž jsme kladli značné naděje, nepřineslo zatím výraznější výsledky. Pomineme-li stále nízký počet archeologických situací, zachycených v přímém kontaktu s románským domem, vše velmi zkomplikovala probíhající diskuse o datování raně středověké keramiky v Praze. Využití archeologicky zjištěných údajů v blízkosti stavby, ale bez přímého dotyku, je sporné. Dedukovat v takových případech proto nemůžeme dost přesně ani míru zahloubení, protože neznáme mocnost archeologických terénů v době stavby a interpolovaný údaj o předpokládané úrovni podlaží může přinést jen odhad minimálního zahloubení, od něhož se reálná hodnota mohla podstatně odlišovat. Jako příklad lze uvést dům čp. 241/I v Husově ulici, kde rubová stěna románského domu má lomový a tedy základový charakter ve výši 160 cm a podle archeologických sond v interiéru je

zřejmé, že prakticky celé toto zahloubení se odehrálo v historických vrstvách a povrch podlaží je registrovatelný zhruba v úrovni podlahy románského domu. Prosté zachování vnějšího líce románské stěny, odkrytého relativně často mladšími stavebními úpravami domů, poskytuje v řadě případů přesné informace o míře původního zahloubení.

Za těchto okolností budeme i v budoucnosti vděční za každý spolehlivý datovací údaj. Asi jen zcela výjimečně bude možné nalézt dřevěné konstrukční prvky, využitelné pro datování dendrochronologické, jaké byly zjištěny v domě čp. 459/I na Malém náměstí a snad i v čp. 549/I na Staroměstském náměstí. Za tohoto stavu nepředpokládáme zatím ale výrazné změny v celkovém pohledu na vznik románských domů v Praze převážně v rozmezí druhé poloviny 12. a zřejmě podstatné části první poloviny 13. století.

TYPOLOGICKÉ OTÁZKY

Rovněž typologické rozlišení pražských románských domů pokládáme především za záležitost dalšího studia s tím, že ke stanovení konkrétního typu by neměla stačit jen drobná půdorysná odlišnost. Právě na jejich základě bylo ve starší literatuře uvažováno o zbytečně vysokém počtu typů těchto staveb (zejména Píša 1971). V této souvislosti je třeba brát na vědomí i jednoznačně prokázaný fakt o relativně běžném vzniku komplikovaných půdorysů ve více románských fázích (např. čp. 16/I, 158/I, 147/I – obr. 10, 553/I).

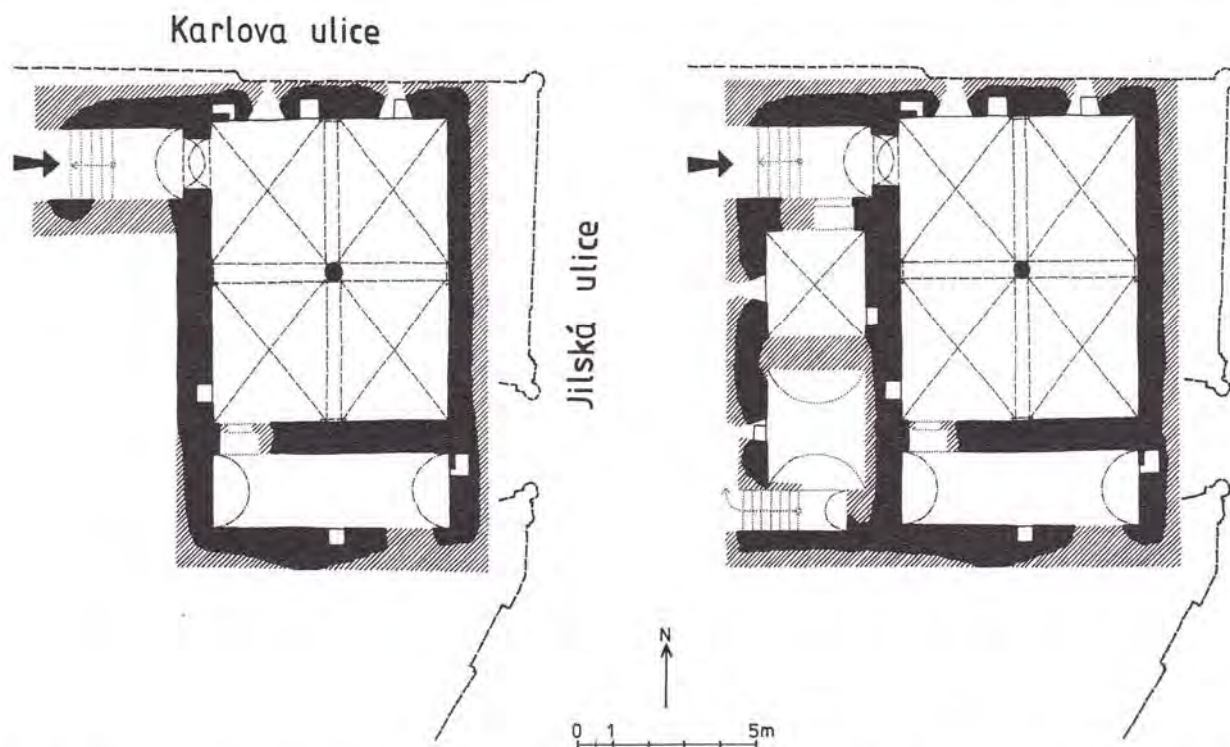
Za důležitější než samotný půdorys považujeme situování objektu ve vztahu ke komunikacím či prostranstvím a základní komunikační schéma těchto staveb.

V menším počtu se vyskytují víceprostorové objekty, umístěné v odstupu od komunikací a prostranství (čp. 222/I, čp. 240/I, čp. 102/I). V jejich případě se patrně jednalo o hlavní stavby na rozměrnější parcele a předběžně je spojujeme s existencí raně středověkých feudálních dvorců. Jejich funkci považujeme za obytnou, a to patrně i v nepříliš komfortních zahloubených spodních podlažích, jak dokládají zbytky otopných zařízení v paláci čp. 222/I. Ve dvou případech (čp. 222/I, 240/I) se vyznačují jasnou dispozicí palácového charakteru.

Většinu pražských kvádríkových staveb tvoří objekty, přiložené většinou svojí jednou stranou k linii ulice nebo prostranství. Vstup do nich je umístěn téměř vždy zezadu z parcely a směrem k veřejnému prostranství vede také jen minimum okenních otvorů. Ve

vztahu ke komunikacím a prostranstvím tak můžeme konstatovat výraznou obezřetnost, která patrně zdůrazňuje fortifikační roli stavby. Podle našich znalostí nezabírají tyto objekty celou šíři parcely a ponechávají po svém boku komunikační spojení do hloubky parcely (jedinou výjimkou je dům čp. 549/I na rohu Staroměstského náměstí a Železné ulice, ale právě jeho rohové umístění umožňovalo zřejmě přístup na parcelu nikoliv z náměstí, ale z ulice). Takové komunikační spojení je jediným možným řešením, protože částečné zahloubení spodního podlaží těchto domů vedlo k tomu, že jeho horní část vystupovala výrazně nad terén a tvořila tak prakticky neprůjezdnou bariéru. Toto řešení se vztahuje jak ke komplikovaným víceprostorovým půdorysům, tak i k jednoduchým jednoprostorovým objektům. Jedině tyto jednoprostorové stavby v případě existence tří podlaží mohly vykazovat určitý věžový charakter, ale nebyly to v žádném případě výrazné věže, jaké známe z jiných evropských lokalit (Řezno, Kolín nad Rýnem). Většina z těchto staveb se soustřeďuje do širšího okolí Staroměstského náměstí a lze u nich uvažovat o patricijském kupeckém původu. Některé z nich, zvláště ty lokalizované blíže k Vltavě (čp. 122/I a 128/I, 158/I) však mohou rovněž souviset s existencí výše zmíněných dvorců.

Další skupinu tvoří objekty odlišné zřejmě velikostí, členěním i způsobem situování na parcele. Jsou menší a jednodušší, často pouze jednoprostorové a situované v hloubce parcely. Dochovaná spodní podlaží těchto

Obr. 10. Půdorys 1. podlaží domu čp. 147/I v Jilské ulici v 1. a 2. románské stavební fázi. Černě dochované zdivo, šrafované zdivo spolehlivě rekonstruované, šipka označuje vstup. Kresba S. Matoušová

objektů byla přístupná nejčastěji pravděpodobně šíjí směrem od hlavní budovy na parcele, situované opět při ulici (např. čp. 241/I, 452/I, čp. 478/I, čp. 479/I). O podobě a románském uspořádání těchto předpokládaných hlavních budov ale zatím nic nevíme. Mohly je tvořit do dnešních dnů nedochované kamenné kvádríkové stavby stejně jako dřevěné či hrázděné konstrukce, nahrazené v pozdější, většinou gotické fázi vývoje zděnými domy. Absence společného výskytu obou typů staveb na jedné parcele (s výjimkou ne zcela jednoznačné situace v případě domu čp. 16/I) nasvědčuje spíše druhé uvažované variantě.

V otázkách původu staveb pražských románských domů nás čeká ještě mnoho srovnávací práce. Zatím spíše dovedeme říci, jaké regiony se od pražských domů zásadněji odlišují. Rozhodně jsou to řadové, otevřené domy francouzského Burgundska (GARRIGOU GRANDCHAMP, JONES, MEIRION-JONES, SALVÉQUE 1997). I proti pražským poněkud mladší domy wrocławské patří již k domům řadovým, které se musejí vyrovnávat s obtížnějším zajištěním komunikace se zadní částí parcely (CHOROWSKA 1994). Předběžně se jeví důležitost německé oblasti, byť konkrétní a velmi blízké analogie jsou zatím spíše výjimečné. Vzhledem k faktu, že se v Praze nejedná pouze o měšťanské domy, ale i o jádra rozsáhlejších dvorců, bude nutné ve srovnávání věnovat pozornost i tomuto architektonickému typu.

V souvislosti s dispozicí zástavby na parcele jsou v tomto ohledu bližší vazby na německé prostředí u třetího ze základních typů kamenných staveb. Podobnost totiž vykazují se zděnými stavbami typu „Kemenate“, známými zejména z německého prostředí (ČÁREK 1947, s. 427; RADOVÁ 1992, s. 143). Dolnosaské analogie např. v Braunschweigu dokládají existenci těchto prvků již od 11. století včetně zahloubení spodního podlaží této části zástavby (RÖTTING 1996, s. 46). Typové označení stavby můžeme sledovat v německé terminologii v řadě „Speicher“ – „Wohnspeicher“ – „Kemenate“ (RÖTTING 1996, s. 53), z nichž poslední představuje nespalnou konstrukci mezi většinou nekamennou ostatní zástavbou, sloužící k uchování cennějších věcí a posléze i jako vícepodlažní vytápěná část zástavby (BINDING 1991, s. 1102). K pražským analogické šíje těchto německých objektů se vyznačují sklonem v hodnotě přibližně 15° a rozměry kolem 2,5 × 1,1 m. V tamním prostředí se předpokládá přímý kontakt mezi těmito objekty a předním dřevěným domem (RÖTTING 1995, s. 395). V souvislosti se zahloubením těchto staveb je zajímavý odkaz na vrcholně středověké právní předpisy, zaznamenané ve známé právní knize Sachsenspiegel, podle nichž je možné spodní podlaží zahloubit do té úrovně, z níž je možné zeminu ještě vyhodit rýčem a bez zvláštního svolení rychtáře je možno dům postavit o třech podlažích, jednom pod úrovní terénu

a dvou nad ní s tím, že vchod do spodního z nadzemních by měl být v úrovni kolen (RÖTTING 1995, s. 397). Zajímavým (a možná specifickým) prvkem u pražských případů je u několika domů doložená jejich dvojprostorovost. Zadní část stavby je ovšem enormně úzká (čp. 597/I) a vedou do ní velmi nízké vstupy, vyžadující značně nepohodlný přístup. Velmi pravděpodobně je možné v tomto případě uvažovat o místnosti charakteru tresoru. Absence jakýchkoliv dokladů vytápění by mohla vylučovat poslední z uvažovaných funkcí tohoto typu zástavby.

V rámci výskytu takových staveb je třeba upozornit na dům čp. 449/I v Jilské ulici. Ten tvoří dodnes víceméně samostatný trojpodlažní zděný objekt, který by mohl být ve zdivu kompletně románský. Tuto eventualitu je třeba velmi ostrážitě sledovat při případných stavebních úpravách objektu. Není totiž vyloučeno, že se může jednat o poslední dochovaný originální románský dům v Praze v původním vícepodlažním rozměru.

LITERATURA

- BINDING G.,
1991 *Kemenate*, [in:] *Lexikon des Mittelalters*, t. 5, München – Leipzig, s. 1102.
- ČÁREK J.,
1947 *Románská Praha*, Praha.
- CHOROWSKA M.,
1994 *Średniowieczna kamienica mieszczańska we Wrocławiu*, Wrocław.
- CHYTIL K.,
1912 *Dům Andělské koleje na Starém Městě I*, „Zprávy Komise pro soupis stavebních, uměleckých a historických památek hlavního města Prahy”, t. 4, s. 39-48.
- DRAGOUN Z.,
1997 *Zur Frage der frühmittelalterlichen Kirchen auf dem Gebiet der Prager Altstadt*, [in:] *Život v archeologii středověku. Sborník příspěvků věnovaných Miroslavu Richterovi a Zdeňku Smetáňkovi*, Praha, s. 149-159.
1998 *Wkład archeologii do rozpoznania romańskiej architektury historycznych miast praskich (badania z lat 1971-1991) (A Contribution of Archaeology to the Study of the Romanesque Architecture of Prague Boroughs on the Basis of Investigation Carried out from 1971 to 1991)*, „Acta Archaeologica Waweliana”, t. 2, s. 39-53.
1999 *Schema der Entwicklung von selbstständigen befestigten Anlagen in Prag bis Mitte des 13. Jahrhunderts*, „Castrum Bene”, t. 6, Praha.
- DRAGOUN Z., HAVRDA J.,
1997 *Zjištění románské domy v prostoru Mariánského náměstí na Starém Městě pražském (Romanische Häuser im Raum des Mariaplatzes in der Prager Altstadt)*, „Archaeologica Pragensia”, t. 13, s. 131-144.
- DRAGOUN Z., LOCHMANN Z.,
1991 *Objevení torza románského domu na nádvoří Clam-Gallasova paláce v Praze (Die Entdeckung von Überresten eines romanischen Hauses im Hof des Clam-Gallas – Palais in Prag)*, „Archaeologica Pragensia”, t. 11, s. 139-157.
- DRAGOUN Z., ŠKABRADA J., TRYML M.,
1998a *Zděné šije pražských románských domů (Gemauerte Hälse romanischer Häuser in Prag)*, „Průzkumy památek”, t. 5/1, s. 57-61.
1998b *Zjištění záchodového rizalitu v románském domě čp. 16/I na Starém Městě pražském (Der Fund eines Abortrisa- lits im romanischen Haus Konkr.-Nr. 16/I in der Altstadt Prag)*, „Průzkumy památek”, t. 5/2, s. 72-82.
- 1999 *Dochované zděné šije románských domů v Praze (Erhaltene gemauerte Hälse romanischer Häuser in Prag)*, „Průzkumy památek”, t. 6/1, s. 41-46.
- FIALA K.,
1931 *Středověké části domu čp. 628/I v Praze*, „Památky archeologické”, t. 37, s. 96-98.
- GARRIGOU GRANDCHAMP P., JONES M., MEIRION-JONES G., SALVÉQUE J.-D.,
1997 *La ville de Cluny et ses maisons XI.-XV. siècles*, Paris.
- HLUBINKA R.,
1947 *Románské domy na Starém Městě pražském*, „Zprávy památkové péče”, t. 7, s. 25-46.
- LIBAL D., MUK J.,
1996 *Staré Město pražské. Architektonický a urbanistický vývoj*, Praha.
- PIŠA V.,
1971 *Románské domy v Praze*, „Monumentorum tutela”, t. 7, s. 85-174.
- RADOVÁ M.,
1992 *Románský dům v Evropě a jeho doznění v gotice*, [in:] M. Radová, J. Škabrada [ed.], *Románské stavitelství*, Praha, s. 113-176.
- RÖTTING H.,
1995 *Braunschweiger Kemenate im hohen Mittelalter. Grundzüge ihrer Baugeschichte nach archäologisch-rechtshistorischer Quellenlage*, [in:] *Heinrich der Löwe und seine Zeit*, t. 2, München – Braunschweig, s. 395-400.
1996 *Das ostsächsische Doppelhaus des hohen Mittelalters im archäologisch-rechtshistorischen Befund von Braunschweig*, [in:] *Hausbau und Raumstruktur früher Städte im Ostmitteleuropa, Památky archeologické - Supplementum*, t. 6, s. 40-54.
- STAREC P.,
1996 *Nový románský objekt v areálu ČVUT v Praze, Husova ul., čp. 240/I (Das neue romanische Objekt im Areal der Tschechischen Technischen Hochschule in Prag, Husova ulice, NC 240/I)*, „Archaeologica Pragensia”, t. 12, s. 185-218.
- ŠKABRADA J.,
1985 *Středověký portál jako příčný řez (Das mittelalterliche Portal als Querschnitt)*, „Archaeologia historica”, t. 10, s. 475-479.